

Informační bulletin

Společnosti

pro

hospodářské a sociální

dějiny

č. 3/07

ISSN 1213-3892

Z D O M Á C Í H O D Ě N Í

Volby do nového výboru SHSD

Dne 28. května 2007 se uskutečnila plenární schůze *Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny ČR*. Vedle odborného programu, v němž s neobyčejně podnětnými a zajímavými příspěvky vystoupili v první části **prof. Zdeněk Jindra** z FF UK a ve druhé pak **prof. Václav Průcha** z VŠE, se v jejím rámci konaly i volby do nového výboru *Společnosti*. Proběhly ve dvou kuriích: pražské (z ní 5 nových členů) a mimopražské (4 noví členové – o způsobu voleb viz blíže *Informační bulletin SHSD č. 2/07*, s. 2-3), a to s následujícím výsledkem.

Vydáno bylo celkem 32 hlasovacích lístků (oproti podpisům na prezenční listině – rovněž 32), odevzdáno bylo 32 lístků, z toho bylo 31 platných a 1 neplatný (z důvodu zaškrtnutí většího počtu kandidátů). Počet maximálně možných platných hlasů tedy byl 279 (31 x 9 hlasů), z toho pro pražskou kurii 155 (31 x 5) a pro mimopražskou 124 (31 x 4) hlasů. Nevyužitých (nezaškrtnutých) hlasů zůstalo celkem 8, tedy celkový počet využitých platných hlasů byl 271 (279 – 8).

Do nového výboru tak byli zvoleni (v závorce počet hlasů) v pražské kurii J. Hájek (28), I. Jakubec (21), E. Kubů (17), J. Novotný (16) a A. Skřivan ml. (12), v regionální kurii pak J. Englová (23), M. Sekanina (19), J. Dvořák (18) a P. Popelka (15). Místa náhradníků výboru připadla v mimopražské kurii B. Smutnému (14), v pražské pak – z důvodu parity hlasů – E. Maurovi a J. Šoušovi (oba 11). (V posledně zmíněném případě přítomní členové *Společnosti* nevyžadovali dodatečné volby a souhlasili s možností dvou náhradníků za pražskou kurii.)

Nový výbor se sešel poprvé dne 14. června a jedním z jeho úkolů bylo zvolit nového předsedu a tajemníka *SHSD*. Dosavadní předseda *Společnosti* dr. Hájek, který jednání této schůze prozatímně vedl, a dosavadní tajemník *Společnosti* prof. Jakubec hned v úvodu oznámili, že po dvou volebních obdobích, kdy zmíněná místa zastávali, již na tyto funkce nereflakují a dávají je k dispozici ostatním členům nového výboru.

Po delší rozpravě byl do čela *Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny ČR* zvolen **PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.** z Historického ústavu JČU v Českých Budějovicích. Jako tajemnice výboru pak byla jednohlasně kooptována **Mgr. Klára Pinerová** z Ústavu hospodářských a sociálních dějin FF UK v Praze.

Nový výbor začal usilovně pracovat hned po prázdninách a do současné doby se sešel na třech pracovních schůzkách na půdě Ústavu hospodářských a sociálních dějin FF UK a na VŠE v Praze. O jeho práci bude tento *Bulletin* členy *SHSD* dále průběžně informovat.

Vlastislav Lacina (*předseda volební komise*), Jan Hájek

* * *

K O N F E R E N C E A S E M I N Á Ř E

Mezinárodní konference o vztazích českých zemí (Československa) a Španělska od středověku do první poloviny dvacátých let 20. století

Ve dnech 19. a 20. října 2007 se z iniciativy Střediska Ibero-Amerických studií Karlovy univerzity a pod záštitou velvyslanectví Španělského království v České republice konala mezinárodní konference pod názvem „*España y los países Checos: Simposio sobre sus lazos Historicos*“. Zúčastnili se jí pedagogové a vědečtí pracovníci českých, španělských a maďarských univerzit. Aktivně se na ní podíleli i členové *Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny* Jiří Novotný a Jiří Šouša. Sympozium zahrnovalo období od vrcholného středověku do první poloviny 20. století. Prezentována na něm byla témata z oblasti kulturních, vědeckých, zahraničně politických i hospodářských vztahů teritoria českých zemí, resp. Československa se Španělskem. Přednesené referáty byly členěny do čtyř chronologických okruhů.

V první okruhu (středověk) se Pavel Štěpánek z Univerzity Palackého v Olomouci a Milena Bavermanová ze Správy Pražského hradu zabývali písemnými materiály a hmotnými památkami dokumentujícími styky Českého království se španělským územím v éře vrcholného středověku. Druhý cyklus (XV. a XVI. století) sumarizoval vztahy českých aristokratů se španělskými diplomaty a dalšími představiteli. Bohumil Baďura z Karlovy Univerzity a Vanesa de la Cruz z Univerzity Carlose III. z Madridu se věnovali aktivitám Dietrichsteinů v tomto období. Javier Arienza Arienza z Univerzity v Szegedu (Maďarsko) podal rozbor relací vyslance Guilléna de San Clemente o situaci na českém zemském sněmu v závěru 16. století. Pavel Marek z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích seznámil přítomné s vnitropolitickou situací ve Španělsku na počátku 17. století a se zájmem jeho vedoucích činitelů o České království v kontextu tehdejší mezinárodní situace. Zdeněk Hojda z Katedry pomocných věd historických a archivního studia FF UK se ve svém vystoupení

věnoval deníkovým záznamům Jiřího Adama z Martinic z cesty do Španělska. Jaroslava Kašparová z Národní knihovny v Praze analyzovala španělské reálie v knižních publikacích dochovaných v rodinné knihovně Eggenbergů.

Třetí chronologický celek referátů zahrnoval období 18. a 19. století. Miguel Angel Puig Semper z Ústředí vědeckého výzkumu v Madridu informoval o výměně vědeckých poznatků a jejich reflexi na teritoriu obou zemí v 18. století. Simona Binková ze Střediska Ibero-Amerických studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy zaměřila pozornost na dojmy, které při svých cestách po Španělsku na konci 19. století získali čeští intelektuálové Pavel Durdík, Jiří Guth a Erazim Vlasák.

Nejvíce příspěvků bylo orientováno na závěrečný okruh – 20. století. Ředitel Střediska Ibero-Amerických studií FF UK Josef Opatrný zhodnotil dojmy z cest po Španělsku významných českých literátů Karla Čapka a Jaroslava Durycha. U Karla Čapka dominovala snaha o sondy do sociálního a každodenního života Španělska 20. let 20. století. Na katolického kněze J. Durycha silně zapůsobila religiozita místních obyvatel. Poměrně velká pozornost byla koncentrována na španělskou občanskou válku. Vladimír Nálevka z FF UK analyzoval postoje československých vládních kruhů a prezidenta E. Beneše ke španělské občanské válce. Ivo Barteček z Univerzity Palackého v Olomouci a Hana Bortlová z UK v Praze se zabývaly úlohou československých interbrigadistů na straně republikánských vojsk. Politické a částečně obchodní kontakty po okupaci zbytku českých zemí a v počátečních letech po skončení 2. světové války se pokusili rozkrýt Petr Wurm z Karlovy Univerzity a Matilde Eiroová z Evropské univerzity v Madridu.

Autorská dvojice Jiří Novotný a Jiří Šouša připravila příspěvek o finančních a obchodních vztazích meziválečného Československa se Španělskem. Organizačním a informačním centrem při realizaci těchto vazeb byla cedulová Národní banka Československá a Svaz československých bank jako vrcholná zájmová organizace československých komerčních bank. Obě instituce monitorovaly měnovou, hospodářskou i vnitropolitickou situaci Španělska. Údaje takového druhu mohli českoslovenští vývozci a dovozci využít k plynulejší výměně zboží mezi oběma státy. Usnadnil se tak dovoz španělských komodit, jakými byly citrusové plody, rybí výrobky, některé suroviny (např. pyrity) a export československé oceli, strojírenských výrobků, skla, bižuterie a chmele. Faktické naplňování vzájemné obchodní výměny mezi oběma zeměmi se promítla do aktivit největší československé obchodní banky – Živnostenské banky, která spolurozhodovala při vývozu svých koncernových podniků. Na španělském trhu se uplatnily ocele Poldiny hutí, strojírenské výrobky Škodových závodů a Českomoravské-Kolben-Daněk. Zájem by i o ohýbaný nábytek firmy Thonet-Mundus.

Druhý příspěvek s převažující hospodářskou tematikou přednesla Helena Konrádová z Univerzity Complutense z Madridu. Předestřela v něm zákulisní jednání a snahy „frankistického“ Španělska o navázání bližších, zejména ekonomických kontaktů s Československem v padesátých letech 20. století. Ukázala, že na počátku pátého decennia 20. století byly váhavé a negativně ovlivňované postoje dvou nesnášenlivých ideologií zasahujících neblaze i do hospodářství. Ke konci padesátých let 20. století docházelo postupně k určitému oživení vzájemné obchodní výměny.

Česko-španělská konference se těšila nevšednímu zájmu velvyslanectví Španělského království v Praze, které se podílelo na jejím finančním a společenském zabezpečení. Samotný velvyslanec Antonio Pedayéz Conzáles, zřetelně orientovaný v historii své země i našeho státu,

se v diskusních vystoupeních kvalifikovaně vyjadřoval k předneseným tématům. Symposium pozitivně přispělo k prohlubování výzkumů z aktuálního historického pohledu a nacházení nových perspektiv v mnohotvárném vývoji dnes již dvou evropských unijních zemí. Povzbuzující je, že na konferenci nalezla prostor i témata z hospodářských dějin.

Jiří Novotný – Jiří Šouša (*Archiv NB a FF UK Praha*)

* * *

Šlechtic podnikatelem – podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18. a 19. století

Ve dnech 8. – 9. listopadu 2007 uspořádala katedra historie Ostravské univerzity ve spolupráci s Archivem města Ostravy pracovní seminář zaměřený na problém šlechtického podnikání v éře modernizace. V reprezentativních prostorách ostravského archivu se sešla přibližně padesátka historiků a historiček všech věkových kategorií, kteří vyslechli 23 referujících z řady domácích i zahraničních odborníků. V přátelské atmosféře se v průběhu trvání semináře i následně v kuloárech rozvinula plodná diskuse, která se jistě stala podnětem k dalšímu bádání a k novým úvahám nad rolí šlechty v modernizující se středoevropské společnosti.

První den jednání bylo vyhrazeno tématu šlechtického podnikání v éře modernizace. Hlavní referát přednesl Milan Myška (Ostravská univerzita), v němž předložil k diskusi sedm základních tezí o šlechtickém podnikání v dlouhém 19. století. Zdůraznil především významnou úlohu šlechty v podnikání 19. století, její orientaci na tržní zemědělskou výrobu, nové podnikatelské možnosti šlechty, která získala obrovské finanční zdroje z vyvazování osob z poddanství, technologické modernizace šlechtických podniků a skutečnost, že podnikání šlechty přestává být pouhým doplňkem, ale stává se naopak významným zdrojem důchodů. Některé z vytyčených tezí potvrdila nejen následná diskuse, ale i vystoupení některých referujících.

Silná polská delegace seznámila první den jednání auditorium se základními výsledky výzkumu hospodářských dějin Slezska a Lužice. Tomasz Jaworski (Uniwersytet Zielonogorski, Zielona Góra) se ve svém vystoupení věnoval rozsáhlému podnikání rodu Promnitzů především v oblasti hornictví a hutnictví raného novověku, Waclaw Długoborski (Oświęcim) vývoji šlechtickému hutnictví na Horním Slezsku v 18. století a Zbigniew Kwaśny (Uniwersytet Śląski, Katowice) průmyslovému podnikání ve Slezsku první poloviny 19. století. Chronologicky nejstarším tématem se zabýval Marian Skladaný (Univerzita Komenského, Bratislava), který přednesl základní výsledky svého dlouhodobého bádání o podnikání Thurzů a Fuggerů.

Většina přednesených příspěvků se však týkala problematiky šlechtického podnikání 18. a 19. století. Z hlediska závažnosti bych vyzdvihl především vystoupení Milana Hlavačky (Univerzita Karlova, Praha), který na analýze hospodaření velkostatků Jiřího Kristiána Lobkovice demonstroval modernizaci a racionalizaci šlechtického zemědělského hospodářství v období druhé poloviny 19. století, což není téma právě frekventované. Bohumír Smutný (Moravský zemský archiv, Brno) referoval o svých dlouhodobých výzkumech společenských skupin v čele českého a moravského plátenictví druhé poloviny

18. století, zvláště o osobách šlechtických plátenických podnikatelů Ferdinanda Bonaventury Harracha, Jana Ludvíka Harbuval-Chamaré, Jindřicha Kajetána hrabě Blümegena a Josefa Jana Maxmiliána Kinského. Dana Štefanová (Universität Wien) se věnovala analýze „prvnímu soukromému bankovnímu ústavu moderního typu v habsburské říši“ – k.k. Wiener privilegierte Kommerzial-, Leih- und Wechselbank, na které se podíleli přední rakouští aristokraté.

Řada vystupujících představila individuální životní osudy předních šlechtických podnikatelů – Aleš Zářický (Ostravská univerzita) aktivity členů hraběcího rodu Wilczků, kteří byli spjatí především s důlním podnikáním na Slezské Ostravě, Ivana Lorencová (NTM Praha) osobnost hraběte Rudolfa z Vrbna (známého svým železářským podnikáním), jehož životní osudy srovnala s osudy jeho vrstevníka, mnohostranně činného hraběte Huga Salma-Reifferscheidt a Miloš Hořejš (NTM Praha) vylíčil životní osudy Josefa Colloredo-Mansfelda. Jednací den zakončili Marek Vařeka (Univerzita Hradec Králové) vystoupením o Janovi Adamovi z Lichtenštejna a jeho roli při budování knížectví Lichtenštejn a Radoslav Daněk (Archiv města Ostravy), který přehlednou a poutavou formou nastínil situaci českého, moravského a slezského pivovarnictví v procesu industrializace a na příkladech pivovarů ostravsko-karvinského revíru proměny vlastnických forem.

Druhý den jednání se nesl v duchu tématu podnikatelských nobilitací v habsburské říši. Hlavní referát přednesl Tomáš Krejčík (Ostravská univerzita), který shrnul dosavadní základní poznatky o podnikatelských nobilitacích v habsburské říši období 18. a 19. století. Za pozoruhodný pokládám příspěvek Lukáše Fasory (Masarykova univerzita, Brno), který sledoval činnost patnácti brněnských nobilitovaných továrníků a vystopoval možnosti a limitující faktory aristokratizace jejich veřejného vystupování. Na zasedání zaznělo také několik referátů začínajících profesionálních historiků: Zbyněk Žouželka (Vlastivědné muzeum v Šumperku) představil nobilitace úředníků českých správních institucí za hospodářské zásluhy v období vlády Marie Terezie, Jiří Brňovják (Archiv města Ostravy) české nobilitace slezských podnikatelů v první polovině 18. století, Michael Viktořík (Univerzita Palackého, Olomouc) nobilitované podnikatele z řad sladovníků a Hana Šústková (Archiv města Ostravy) podnikatelské aktivity nobilitovaných poslanců Slezského zemského sněmu Ferdinanda Pohla von Schleswald a Adolfa Gurniaka von Schreibersdorf. Svým vystoupením zaujal jistě i Jan Županič (Univerzita Karlova, Praha), který referoval o nobilitacích spojených s vídeňskou světovou výstavou v roce 1873 a Václav Horčíčka (Univerzita Karlova, Praha), který posluchačům představil pozoruhodnou osobnost diplomata z podnikatelské rodiny Constantina Dumby. Druhý jednací den zakončil Petr Popelka (Ostravská univerzita) referátem o podílu šlechty na železničním podnikání v Anglii, Prusku a habsburské říši.

Jednání pracovního semináře bylo tématicky skutečně pestré a zahrnuje šlechtické podnikatelské aktivity primárního, sekundárního i terciárního sektoru. Samotné příspěvky i následná diskuse přinesla nové podněty pro další výzkum šlechtického podílu na procesu hospodářské modernizace středoevropské společnosti.

Petr Popelka (*Ostravská univerzita*)

* * *

Vědecká konference „Hospodářské dějiny v České republice na počátku 21. století“

Dne 9. listopadu 2007 proběhla na Vysoké škole ekonomické v Praze konference „Hospodářské dějiny v České republice na počátku 21. století“, jejímž hlavním cílem byla základní sumarizace dosavadního zkoumání hospodářských dějin v české historiografii. Konferenci pořádala Katedra hospodářských dějin Národohospodářské fakulty. Po zahájení konference vedoucím Katedry hospodářských dějin Františkem Stellnerem vystoupil děkan Národohospodářské fakulty Jiří Schwarz, který ve svém projevu kladně hodnotil badatelské a pedagogické výsledky, kterých Katedra hospodářských dějin dosáhla v posledních letech. Konference byla rozdělena do tří základních sekcí, které zahrnovaly celkem dvanáct referátů. Každá ze sekcí byla zakončena diskusí k jednotlivým příspěvkům.

V úvodním příspěvku *Hospodářské dějiny v České republice na počátku 21. století. Stav, výsledky, potřeby, další rozvoj hospodářských a sociálních dějin* Ivan Jakubec mimo jiné shrnul dosavadní badatelské výsledky v oblasti hospodářských a sociálních dějin po roce 1989. František Stellner ve svém příspěvku *Hospodářské a sociální dějiny na Katedře hospodářských dějin NF VŠE v Praze (tradice, výsledky, výhled)* připomenul historii Katedry hospodářských dějin, především základní mezníky v jejím vývoji. Popsal také aktuální situaci na tomto pracovišti a plány do budoucna. K hlavním bodům referátu Jany Burešové (Katedra historie FF Univerzity Palackého v Olomouci) *K některým problémům výzkumu dějin zemědělství a venkova po druhé světové válce* patřilo hodnocení dosavadního výzkumu zaměřeného na proces kolektivizace, včetně jeho nedostatků (například metodologických). Jiří Dvořák (Historický ústav FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích) se ve svém referátu *Hospodářské a sociální dějiny v Česku z pohledu výboru Společnosti hospodářských a sociálních dějin, současný stav a problémy dalšího vývoje, včetně regionálních aspektů a trendů* zaměřil především na činnost Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny. Upozornil na nové plány a úkoly této společnosti a také na personální změny, které proběhly ve výboru Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny v roce 2007.

Příspěvek Marty Kohárové (Historický ústav FHS Univerzity Hradec Králové) *Možnosti využití témat z DVT a hospodářských dějin v bakalářských, diplomových i rigorózních pracích na HÚ FHS UHK (se zaměřením na zbrojní výrobu a vojenskou techniku)* informoval přítomné o základním zaměření a badatelské práci Historického ústavu FHS Univerzity Hradec Králové a o rostoucímu zájmu studentů o témata spadající do hospodářských a sociálních dějin, například o zbrojní výrobu meziválečného Československa a související témata. Martin Kovář se v referátu *Ke spolupráci Vysoké školy ekonomické v Praze s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze* zamyslel nad dosavadní úspěšnou spoluprací Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty UK, Ústavu světových dějin Filozofické fakulty UK a Katedry hospodářských dějin NF VŠE. Marcela Efmertová (Katedra ekonomiky, manažerství a humanitních věd Elektrotechnické fakulty ČVUT v Praze) ve svém příspěvku *Historie vědy a techniky a její uplatnění ve vysokoškolské výuce* prezentovala dějiny vědy a techniky jako opomíjený fenomén, od kterého se značná část odborné veřejnosti dlouhodobě distancovala. Hlavním tématem příspěvku Radka Soběharta (Katedra hospodářských dějin NF VŠE) *Hospodářské*

a sociální dějiny. Stále živé spojení? bylo hledání souvislostí a vazeb mezi hospodářskými a sociálními dějinami a polemika k metodologii zkoumání hospodářských a sociálních dějin.

Referát Jiřího Bareše (Archiv Národního muzea Praha) *Kraj na severu Čech. Liberecko a Jablonecko z pohledu hospodářského historika na prahu 21. století* podal přehled zajímavých údajů k vybraným regionům Severočeského kraje a zdůraznil potřebu podrobné komparace hospodářského vývoje tohoto kraje s dalšími kraji České republiky. Stanislav Tumis a Jaromír Soukup (Katedra hospodářských dějin NF VŠE) se ve společném referátu *Současné trendy zkoumání britského sociálního státu* zaměřili především na nejdůležitější publikace k tématu a instituce, které se věnují zkoumání britského sociálního státu. Jan Štemberk (Vysoká škola obchodní Praha) ve svém referátu *Současný stav výzkumu dějin cestovního ruchu a dějin dopravy jako integrální součástí hospodářských dějin* shrnul výsledky dosavadního zkoumání dějin cestovního ruchu a dějin dopravy a věnoval se také možným budoucím trendům výzkumu cestovního ruchu. V závěrečném příspěvku *Ke stavu bádání hospodářských dějin NDR* se Pavel Szobi (Katedra hospodářských dějin NF VŠE) zabýval současným stavem výzkumu hospodářských dějin NDR a krom jiného uvedl některé obecné rozdíly mezi přístupem západoněmeckých a východoněmeckých badatelů k tomuto tématu. Nezbyvá než konstatovat, že konference „Hospodářské dějiny v České republice na počátku 21. století“ se podařila jak po obsahové, tak i organizační stránce. Příspěvky prezentované na konferenci budou v roce 2008 publikovány ve sborníku.

Aleš Skřivan ml. (VŠE Praha)

* * *

N A Š E P O Z V Á N K A

Řešitelé grantu

„Výzkum mechanismů činnosti fakultní organizace KSC na FF UK
v období 1969–1989“

pořádají dne 9. ledna 2008 seminář

„**Mechanismy ovládnání a moci. KSC na FF UK 1968-1989**“,

který se uskuteční na hlavní budově FF UK, nám. Jana Palacha 2, Praha 1

v prvním patře v místnosti č. 104 od 9:30 do 16:30.

Během celodenního semináře představí sedmičlenný studentský tým výsledky svého ročního bádání v archivech vlastní univerzity a Městského výboru KSC.

Zváni jsou současní i tehdejší pedagogové, současní i tehdejší studenti a zájemci o nepříliš probádanou minulost fakulty.

Více na www.orloj.cz/ksc.

K. Pinerová

P Ř I P R A V U J E M E

Výbor *Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny* připravuje
vědecké zasedání *Společnosti*,
které se uskuteční ve **čtvrtek 17. ledna 2008**
na **FF UK v Praze**, místnost **č. 201** od **10.00 hod.**

Odborný program bude tentokrát věnován výsledkům práce mladších badatelů a bude se zabývat jednak ekonomicko-sociální problematikou konce 19. a počátku 20. století, jednak i některými ekonomicko-politickými a teoretickými směry 30. let.

Podrobnější program zasedání obdržíte v konkrétní pozvánce, kterou budeme rozesílat počátkem ledna. Doufáme, že i díky tomuto včasnému oznámení si zasedání *Společnosti* zařadíte do svého plánu a prezentaci výsledků mladších kolegů podpoříte hojnou účastí.

Výbor *SHSD*

Informační bulletin Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny vydává výbor této Společnosti. Číslo 3/07 vyšlo v Praze, 2007, 8 s. - ISSN 1213-3892. Do tisku připravili PhDr. Jan Hájek, CSc., Historický ústav AV ČR, Prosecká 76, 190 00 Praha 9 (e-mail: hajek.jan@email.cz) a prof. PhDr. Ivan Jakubec, CSc., Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, Celetná 20, 116 42 Praha 1 (e-mail: ivan.jakubec@ff.cuni.cz). Na tyto adresy prosím posílejte jak příspěvky do příštích čísel IB SHSD, tak i své připomínky k jeho obsahu. Děkujeme.